

m'escrivia vehement l'amic i eruditíssim arenyenc JMPons i Guri (1980).

Em sembla clar que és aquesta aplicació a líquids la que ens dona la clau de l'etimologia, car és sabut que ÜNDA és clàssic en llatí (i heretat de l'indoeuropeu, no pas metafòric) en el sentit d'aigües, líquid, per més que aviat prengui el sentit d'onada'. En realitat el verb EXÜNDARE, que satisfà tan bé les exigències de la fonètica, com a ètimon del nostre mot (per més que manqui en el REW) no és cap postulat, sinó un verb ben clàssic i usual en autors de bon llenguatge prosaic (Tàcit, Sèneca, Plini), i si bé més sovint com a intransitiu 'espargit-se, sobreixir, desbordar-se', també com a transitiu «répandre abundantment», com en Sili Itàlic *exundare fumum*. Pogué haver-hi un doble canal semàntic: per una banda EXUNDA- era bona base per a la idea de 'privar de l'aigua, del líquid, eixugar-lo, fer-lo baixar o caure en terra'; d'altra banda en frases com *genista exundat flores o arbor exundat olivas*, un ús primitiu parlant de l'arbre o planta que llança espontàniament el seu fruit o flor no collits, donaria lloc tot seguit a un ús factitiu *eixonar les olives d'una olivera, eixonar la rama d'un avet, el fullatge d'una branca d'avellaner*, etc., i a usos reflexius o d'altres, que ja es tornaven aptes per expressar accions tan violentes com les de la torbera que *eixona* el brançament petit de l'avet o aterra un home.

Una confirmació eloqüent sembla oferir-nos-la el reto-romànic, on Spitzer (*Litbl.* xxxv, 396-7) cridà l'atenció ben útilment cap al sobreselva *tsundà* «grob wegschneiden, Äpfel schälen, eine dürre Wiese abmähen», i els postverbals engadinesos *tsuonda* 'allò que ha quedat', *tsuond* o *umtsuond* 'junt amb les deixies', 'molt, d'allò més' («das übriggelassene», «mitsamt den Resten, gar sehr»)²

Descartem sense vacillar les idees etimològiques que exposen treballant per a *eixonar* Tallgren (*Glanures* I, 173; *NpbMgn.* XIIIss., n.º 41; cf. Montoliu, *BDC* XII, 39) i el mateix Spitzer (*ZRPh.* xxxix, 215ss.). Amb raó i suficientment les rebutgen ja el REW, 9075 i *alM*, com a absolutament mancades de tota versemblança, semàntica, i de tota naturalesa; no es comprèn com un mot així podria derivar de la idea de ÜNUS, com volia Tallgren: notem que el present és i ha estat sempre *eixóna* amb *o* (les grafies amb *-unar* de 1370 i 1660 manquen de tota autoritat venint de textos tardans i d'edició mal acurada). I Spitzer pren com a base un **aixó* de *aixa* poc adequat en el matís semàntic, sense documentació catalana i sense versemblança en cap sentit (altrament vol partir d'un *axorar* del *DAG.*, que com ja s'ha indicat sembla no ser més que una err. tip.). És curiós que el mateix Spitzer havia tingut precedentment la idea passatgera de la bona base EXUNDARE (noteta en les *Glanures* de Tallgren IV, 87) i no se sap per què no va desenrotllar-la, com si se n'hagués oblidat més endavant.

DERIV.: *Eixonador*. Crec que d'*eixonar* fou derivat el mot obscè *xona* 'vergonyes de la dona', i també 'mena de caragolet' (val. *xonetes* sobretot), segura-

ment pel líquid o fluix que amollen —EXUNDANT— (o afegint-s'hi la idea de certa masega?).

¹ De Mallorca no en tinc notícies però sembla venir d'ací *exxonar-se* 'asseure's amplament amb tota comoditat, arrellanarse', registrat pel dicc. de Taron-
 gí. —² Conforme amb ell i amb M-Lübke (*REW*, 8453) a rebutjar per a aquests mots alpins un ètimon *SUMMITARE; però tampoc no cal torbar-se amb l'etimologia germànica **sund* 'sa, enter' (=al. *gesund*, dan. *sund*), ben flaca semànticament i que difícilment podria explicar un mot català, i menys amb EX- i amb ND > n. Essent en llatí *exundare* un mot tan clàssic no podem descartar la idea que una transmissió semi-culta de la -x- ajudés a la representació ts- en reto-romànic. Com veiem, allà el significat bàsic és ben pròxim al nostre vegetal: 'esqueixar barroerament (un vegetal)', 'pelar pomes', 'dallar l'herba d'un prat'.

Eixorar, eixorat, V. orat Eixorbament, eixorbar, eixorba-rates, eixorbat, eixorbell, V. orb: aquest últim tot i no figurar més que en el calc d'Andreu Febrer, excepcionalment deu ser mot verament català (cf. *xorbell* «tort, bisco», *DAMen.*) *Eixorbir, V. obrir* +*Eixorbiu, V. ellèbor*

EIXORC, 'estèril, sense fills', adjectiu peculiar del català i d'alguns pocs parlars d'oc (*eissorc*), d'origen incert; suposa una base *EXORCOS, la formació de la qual és insegura però hi intervindria d'una manera o altra el nom del testicle en les llengües indoeuropees (ORGII-) precedit del prefix EX- amb caràcter privatiu, i aplicat després tant a les femelles com als mascles significat en general 'privat de la capacitat de procrear'; tot i que això és versemblant, no sabem si aquest adjectiu es crearia com a terme del llenguatge medical del baix imperi a base d'ὄρχις, la forma grega de la denominació del testicle, però és més convincent suposar que EKSORKO- es formés com a derivat d'aqueixa denominació en una llengua indoeuropea pre-romana (el sorotàptic potser més aviat que el cèltic), cf. gr. ἔβορχος 'no capat', irl. ant. *uirge* 'testicle', arm. *orji-k* id., lit. *aržūs* 'lasciu', *ežžilas* 'cavall pare', etc. □ 1.ª doc.: *exorch* o *exorchus* ja apareix en docs. dels Ss. XI i XII (1064, 1148, etc.); l'abstracte *exorquia* ja des de 962.

Exorchus i *exorquia* ja pertanyien a la redacció primitiva dels Usatges de 1064 (Valls i Taberner, *EUC* xx, 77). Després es troba en un sens fi de docs.: «mortuo Bernardo Jolrane sine legitima prole, in manu Comititis debuit devenire --- secundum legem usuarie que precipit omnia alodia *exorcum* in potestate principis devenire» a. 1148, «sterilis vocetur, quod vulgo dicitur *exorch*» a. 1165 (Hinojosa, *El Rég. Señ. en Cat.*, pp. 102, 290). També Alart llegeix *alodia exorcum* en un doc. ross. de 1160 i traduint 'alous dels eixores': combinació repetida, doncs, en dos docs. de la primera hora, que és singular sintàcticament; tractant-se d'un adjectiu en -co- el genitiu plural llatí hauria de ser en -CORUM i no pas en -CUM, i no obs-